

4. Белкин Р.С. Роль криминалистики в предупреждении преступлений / Р.С. Белкин // Наука на службе милиции. - Алма-Ата, 1963. - С. 17-23.
5. Борідько О.А. Криміналістична профілактика як структурний елемент методики розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук / О.А. Борідько. - Запоріжжя, 2005. - 191 с.
6. Васильев А.Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики / А.Н. Васильев, Н.П. Яблоков. - М.: Из-во Московского у-та, 1984. - 139 с.
7. Винберг А.И. Пути развития теории криминалистики / А.И. Винберг // Советское государство и право. - 1971. - № 10. - С. 116-119.
8. Владимиров Э.В. Уголовная профилактика / Э.В. Владимиров, Г.А. Зильберквит, Ю.Д. Каценельсон. - М.: УРКМ, 1934. - 879 с.
9. Галкин В.М. Предупреждение преступлений и судебная экспертиза / В.М. Галкин, Л.И. Георгиев, А.А. Гусев. - М.: Юрид. лит., 1968. - 191 с.
10. Глібко В.М. Криміналістика: [підручник] / В.М. Глібко, А.Л. Дудников, В.А. Журавель / за заг. ред. В.Ю. Шепітька. - К., "Ін Юре", 2004. - 728 с.
11. Зелинский А.Ф. Криминология: [курс лекций] / А.Ф. Зелинский. - Харків: Прапор, 1996. - 260 с.
12. Зуйков Г.Г. Предупреждение преступлений средствами криминалистики / Г.Г. Зуйков // Выявление причин преступности и предупреждение преступлений. - М., 1967. - 178 с.
13. Клименко Н.И. Место и роль криминалистики в системе криминалистики / Н.И. Клименко // Криминалистика и судебная экспертиза: межведомственный научно-методический сборник. - К.: Минюст Украины, 2004. - Вып. 52. - С. 3-8.
14. Колмаков В.П. Некоторые вопросы криминалистической профилактики преступлений / В.П. Колмаков // Советское государство и право. - 1961. - № 12. - С. 106-109.
15. Криминалистика. Ч. 2 / под. ред. С.П. Митричева, П.И. Тарасова-Радионова. - М., 1953. - 184 с.
16. Криминалистика социалистических стран / под. ред. В.Я. Колдина. - М.: Юрид. лит., 1986. - 512 с.
17. Матусовский Г.А. Проблемы развития криминалистической профилактики / Г.А. Матусовский // Актуальні проблеми криміналістики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Х. 2003. - С. 38-41.
18. Паламар Л.В. Криміналістична профілактика злочинів, пов'язаних з незаконним отриманням банківських кредитів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Л.В. Паламар. - К., 2008. - 16 с.
19. Пантелеев И.Ф. Теоретические проблемы советской криминалистики / И.Ф. Пантелеев. - М., 1980. - 245 с.
20. Фирсов Е.П. Криминалистическая характеристика налоговых преступлений / Е.П. Фирсов // Вопросы квалификации и расследования преступлений в сфере экономики: сб. науч. ст. - Саратов, 1999. - С. 89-93.
21. Фридман И.Я. Вопросы профилактики преступлений в системе криминалистики / И.Я. Фридман // Криминалистика и судебная экспертиза. - К., 1971. - Вып. 8. - С. 102-109.
22. Шевчук В.М. Профілактична профілактика злочинів та її роль у побудові методики розслідування: дискусійні проблеми / В.М. Шевчук // Вісник Академії правових наук України. - 2002. - № 2 (29). - С. 175-180.
23. Яблоков Н.П. Разработка приемов и способов профилактической работы в ходе следствия - одна из важных задач криминалистики / Н.П. Яблоков // Вестник Московского ун-та. - Сер. 2. Право. - 1985. - № 5. - С. 11-16.
24. Якимов И.Н. Криминалистика: руководство по уголовной технике и тактике / И.Н. Якимов. - М.: Изд-во НКВД РСФСР, 1925. - 230 с.

Ляшенко М.М.

*здобувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Національного університету
ДПС України*

Надійшла до редакції: 02. 12. 2012

УДК 343. 985: 343. 85

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИМИ ЗАХОДАМИ

Мукоїда Р. В.

Протидія злочинності оперативно-розшуковими заходами містить систему оперативно-розшукових та інших заходів і реалізується в окремих організаційно-тактичних формах.

Проблемами профілактики злочинів займалися Г.А. Аванесов, Ю.М. Антонян, Л.Д. Гаухман, В.В. Голіна, Л.М. Давиденко, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, А.Е. Жалінський, А.П. Закалюк, О.Г. Кальмана, І.І. Карпець, Н.Ф. Кузнецова, О.М. Литвак, П.П. Михайленко, В.П. Філонов, О.М. Яковлев та інші криміналісти. Питанням оперативно-розшукової профілактики злочинів присвячені роботи А.І. Алексєєва, О.М. Бандурки, В.В. Баранова, Є.І. Борділовського, І.В. Бризгалова, С.С. Галахова, В.О. Глушкова, Є.А. Дидоренка, І.П. Козаченка, А.Г. Лекаря, В.С. Овчинського, С.С. Овчинського та ін.

Метою статті є уточнення сутності й завдань оперативно-розшукової протидії злочинності в сучасних умовах.

В умовах побудови сучасної правової держави проблеми захисту її громадян від злочинних посягань, а також

протидії спробам криміналізації суспільства, нейтралізації негативних соціальних тенденцій набувають першочергового значення. У цьому контексті особливо гострим є питання протидії злочинності, запобігання злочинам та іншим правопорушенням, профілактичної роботи з населенням.

На сьогодні констатуємо відсутність серйозних успіхів у справі протидії злочинності, що не може в остаточному підсумку привести до корінного зламу негативних тенденцій і якісній зміні кримінологічної обстановки. Даний стан речей є наслідком:

відставання правової бази від потреб правоохоронної практики;

недоліків у діяльності правоохоронних і контролюючих органів, насамперед їхньої роз'єднаності, відтоку професійних кадрів, нерозв'язаності проблем матеріально-технічного й фінансового забезпечення;

складної криміногенної ситуації в регіоні;

руйнування системи профілактики злочинів;

відсутності взаємодії між інститутами державної влади й громадянського суспільства.

Усі ці фактори зберігають свій вплив, що дає підстави для прогнозування поглиблення негативних тенденцій у сфері охорони правопорядку [1, 9].

Серед спрямувань профілактичної діяльності, що проводиться правоохоронними органами, виділяють такі основні її види: оперативно-розшукову, кримінально-правову, адміністративно-правову, криміналістичну, кримінологічну профілактику та інші.

М.А. Погорецький вважає, що можливості оперативно-розшукової діяльності в Україні ще недостатньо ефективно використовуються в попередженні злочинності. Основними причинами цього є те, що попереджувально-профілактична функція боротьби зі злочинністю недостатньо й суперечливо врегульована в чинному Законі України "Про оперативно-розшукову діяльність" і відомчих нормативно-правових актах. Слід зазначити, що чинний Закон України про ОРД серед завдань ОРД (ст. 2) не містить такого завдання, як попередження злочинів.

Разом з тим, у п. 1 ч. 1 ст. 7 цього Закону зазначається, що підрозділи, які здійснюють ОРД, зобов'язані в межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення, припинення й розкриття злочинів і викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень.

Згідно з пунктом 3 ст. 10 цього Закону матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються для попередження, припинення й розслідування злочинів, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку злочинців і осіб, які безвісно зникли.

Треба погодитись з М.А. Погорецьким, що правове регулювання попереджувально-профілактичної функції злочинів засобами ОРД чинним Законом України про ОРД недостатньо врегульовано, що необґрунтовано стримує її реалізацію на ранніх стадіях підготовки вчинення злочинів. А між тим оперативно-розшукові засоби спроможні попереджувати вчинення багатьох злочинів вже на стадії виникнення умислу на їх підготовку та вчинення, активно впливати на осіб з девіантною поведінкою [2, 13].

Теорія оперативно-розшукової діяльності, при поясненні сутності оперативно-розшукової профілактики, активно використовує досягнення кримінології, вивчаючи її через призму свого предмета.

Українські вчені в галузі теорії ОРД, серед яких І.П. Козаченко, Н.Є. Філіпенко та ін., даючи визначення оперативно-розшукової профілактики, акцентують увагу на профілактичній роботі, що здійснюється в рамках індивідуальної профілактики. На їх думку, оперативно-розшукова профілактика - це нормативно врегульована система комплексних оперативно-розшукових заходів для здійснення індивідуально-профілактичного впливу й контролю щодо осіб, які знаходяться на оперативно-розшукових обліках ОВС, з метою виявлення й своєчасної нейтралізації факторів, що впливають на їх криміногенну активність [3].

На думку І.І. Басецького, оперативно-розшукова профілактика - це діяльність, спрямована на виявлення й усунення причин злочинів, умов, їм сприятливих, і на виявлення осіб, що допускають відхилення від норм поведінки, вчинена з метою профілактичного впливу на них [4].

Р.А. Халілев визначає основні властивості оперативно-розшукового запобігання:

- наявність притаманних тільки йому специфічних прийомів і методів впливу на криміногенних осіб і нейтралізації негативних чинників розвитку суспільно-політичної ситуації в державі ;

- на відміну від кримінологічного запобігання, що ставить за мету комплексне охоплення усіх сфер і об'єктів свого впливу, оперативно-розшукове запобігання не має такого масового характеру та не тільки в ситуаціях, які мають найбільш загострені миттєві зіткнення з кримінальною дійсністю;

- власне інформаційне забезпечення, що складається з системи оперативно-розшукових і оперативно-профілактичних обліків, картотек автоматизованих інформаційно-пошукових і експертних систем, інтегрованих баз даних, джерелами формування яких є й негласні джерела;

- оперативно-розшукові заходи, спрямовані на об'єкти профілактичного впливу, здійснюються тільки на підставах законності [5, 276].

Узагальнюючи думки науковців у галузі ОРД і кримінології, Р.А. Халілев визначив зміст оперативно-розшукового запобігання як триаду.

1. Оперативно-розшукова профілактика злочинів (як загальна, так і індивідуальна) - її сутність полягає в усуненні, нейтралізації причин і умов (об'єктивних і суб'єктивних), обставин та факторів (внутрішніх і зовнішніх) стосовно імовірного злочинця.

2. Оперативно-розшукове попередження злочинів, як друга стадія запобігання, є цілком логічною реалізацією в ОРД вимог законодавця. Її сутність полягає у виявленні осіб, дії яких свідчать про протиправну спрямованість вчинити злочин (злочини) і можуть перерости в злочинні.

3. Оперативно-розшукове припинення злочинів - третя стадія запобігання злочинам із використанням можливостей оперативно-розшукової діяльності. Вона настає в разі невирішення завдання запобігання злочинам на перших двох стадіях [5, 278].

Специфічність оперативно-розшукової профілактики виявляється в тому, що:

- ведеться оперативно-профілактичне спостереження за особами, які поставлені на профілактичний облік у зв'язку з високим ступенем вірогідності їх злочинної поведінки;

- забезпечується успіх індивідуальної профілактики завдяки наявності оперативної інформації щодо контингенту осіб, які можуть стати на злочинний шлях, та особливостях кожної особи, яка допустила антигромадську поведінку;

- фіксується середовище місцевих кримінальних активних мешканців, в якому здійснюються оперативно-розшукові заходи щодо розкриття злочинів;

- негласно перевіряється причетність до скоєння злочинів осіб, які знаходяться під оперативним спостереженням;

- вивчаються окремі категорії осіб, які становлять оперативний інтерес, їх зв'язки, спосіб життя, поведінка та минуле для отримання підстав до застосування до неї заходів профілактики [6, 590-591].

Треба погодитись з думкою О.В. Кириченко та О.А. Шевченко, що оперативно-розшукова профілактика, виступаючи як самостійний напрям оперативно-розшукової діяльності, є специфічною підсистемою профілактики злочинності як на загальному, так і на індивідуальному

рівнях [7, 203].

Отже, правоохоронна практика свідчить, що оперативно-розшукове запобігання й припинення злочинів оперативними підрозділами ОВС у сучасних умовах розвитку України можуть бути ефективними лише за умови подальшого удосконалення чинного законодавства, форм і методів оперативно-розшукової діяльності, з урахуванням основоположних і новітніх надбань, досягнень і наукових розробок, як вітчизняних, так і закордонних досліджень, що підлягає подальшому науковому вивченню або дослідженню.

Література

1. Бандурка О.М. Концепція програми попередження злочинів в Харківській області на 2010-2015 роки. Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 грудня 2010 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х.: ХНУВС, 2010. - 248 с.

2. Погорєцький М.А. Попередження злочинності засобами оперативно-розшукової діяльності. Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 грудня 2010 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х.: ХНУВС, 2010. - 248 с.

3. Козаченко И.П. Оперативно-розыскная профилактика преступлений. Становление и развитие / И.П. Козаченко // Проблемы совершенствования оператив-

но-розыскной деятельности органов внутренних дел. - К.: НИИРИО КВШ МВД Украины, 1984. - 97 с.

4. Басецкий И.И. Оперативно-розыскная профилактика преступлений: понятие, сущность, значение // Проблемы повышения эффективности деятельности оперативно-розыскных аппаратов органов внутренних дел в современных условиях: Сб. науч. трудов. - К., 1985. - С. 113-120.

5. Халілев Р.А. Оперативно-розшукове запобігання злочинній діяльності у сфері міжетнічних та міжконфесійних відносин: теоретичний аналіз. // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - № 3. 2010. - С. 272-278.

6. Оперативно-розыскная деятельность: учебник / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Сенилова, А.Ю. Шумилова. - 2-е изд., доп. и перераб. - М.: ИНФРА-М, 2004. - 848 с.

7. Кириченко О.В. та Шевченко О.А. Оперативно-розшукові аспекти протидії злочинності // Вісник Запорізького юридичного інституту. № 2 - 2009. - С. 199-266

Мукоїда Р.В.

*Доцент кафедри ОРД
факультету підготовки фахівців
кримінальної міліції ОДУВС
кандидат юридичних наук
підполковник міліції
Надійшла до редакції: 25. 12. 2012*

УДК 343.326

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРОРИЗМУ Й ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Плетньов О. В.

Талалай Д. В.

Боротьба з тероризмом, як з однією з найбільш небезпечних форм злочинності, є одним з найважливіших завдань забезпечення міжнародної й державної безпеки. Тероризм належить до самих небезпечних і важко прогнозованих явищ сучасності, що набуває все більш різноманітних форм і загрозливих масштабів. Терористичні акти найчастіше спричиняють масові людські жертви, руйнування матеріальних і духовних цінностей, що здебільшого не відновлюються, ворожнечу між державами, провокують війни, недовіру й ненависть між соціальними й національними групами, що їх іноді неможливо перебороти протягом життя цілого покоління. Масштаби тероризму та його міжнародний характер зроби́ли життяво необхідними налагодження міжнародної системи протидії цьому явищу, координацію зусиль світового співтовариства на довгостроковій основі й на самому вищому рівні, створення міжнародних організацій по боротьбі з ним [1, 5].

Ми згодні з В.Н. Кубальським, який вважає, що тероризм глобалізується та його небезпека має тенденцію до зростання в усьому світі. Тероризм є однією з найгостріших проблем і загроз для світової спільноти на початку III тисячоріччя, яка негативно впливає як на різні сфери суспільного життя всередині держави, так і на різні аспекти міжнародних відносин [2, 1]. Наочним після серії терористичних актів, скоєних 11 вересня 2001 р. у США, став планетарний масштаб цієї проблеми. Якщо за часів "холодної війни" головною проблемою було збереження миру на певному континенті, то нині такою, поряд з іншими, є проблема боротьби з терориз-

мом. Так, у низці міжнародних декларацій і резолюцій неодноразово підкреслюються небезпека міжнародного тероризму й необхідність вжиття заходів щодо його ліквідації (декларація про заходи з ліквідації міжнародного тероризму, затверджена резолюцією 49/60 Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1994; резолюція 59/195, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20.12.2004 "Права людини і тероризм" тощо) [3, 52]. Вжиття вичерпних заходів у боротьбі з тероризмом – одне із зобов'язань, яке взяла на себе Україна для подальшого соціального й економічного співробітництва з Європейським Союзом і міжнародним співтовариством.

Як зазначено в рішенні Ради національної безпеки й оборони України від 25 травня 2012 р., основними причинами тероризму є радикалізм, екстремізм, політизація проблематики міжнаціональних, етноконфесійних відносин, поширення громадянської нетерпимості й протистояння, насамперед у площині суспільно-політичних відносин, а також негативний вплив міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій. Прояви терористичного характеру завдають значної шкоди життю й здоров'ю громадян, нівелюють зусилля керівництва держави, спрямовані на модернізацію суспільства. У зв'язку з цим, розроблення ефективних заходів щодо запобігання тероризму є нагальним питанням державної політики. Зокрема, необхідно вдосконалити нормативно-правову базу протидії тероризму, посилити координацію та взаємодію між правоохоронними й іншими державними органами, а також інформаційну підтримку антитерористичних заходів [4]. Наведене підкреслює важливість і актуальність обраної